

Pressesammendrag av:

"Staten og lokaldemokratiet – samspill og tillit", NOU nr. 2005:6

Hva betyr forholdet mellom staten og kommunene for et levende lokaldemokrati? Dette spørsmålet er sentralt i Lokaldemokratikommisjonens første utredning NOU 2005:6 Samspill og tillit - Staten og lokaldemokratiet som kommisjonens leder Leif Johan Sevland 18. april 2005 leverer til kommunalminister Erna Solberg.

I Norge er lokalstyreordningen bygget rundt at staten og kommunene i fellesskap løser de offentlige oppgavene. Et vitalt lokaldemokrati er dermed en nødvendig forutsetning for at også det nasjonale demokratiet skal fungere godt. Gjennom kommunene gis innbyggerne en mulighet til å være med å forme lokalsamfunnene og påvirke utformingen av de offentlige tjenestene. Det er i kommunene folk bor, det her offentlige tjenester tilpasses den lokale virkeligheten og innbyggerne kan delta i aktivt politisk arbeid. For å sikre fortsatt deltakelse og engasjement kreves det et godt samspill mellom staten og kommunene og et romslig og tydelig lokalpolitisk spillerom.

For å styrke samspillet mellom staten og kommunene foreslår kommisjonen at både den administrative og politiske samordningen av den kommunerettede styringen gjennomgås. Det er blant annet viktig å sette fokus på hvordan saker samordnes etter at statlige vedtak er fattet. Koples samordningsinstanser som Kommunaldepartementet og fylkesmannsembetene effektivt inn, når statlige vedtak skal formidles kommunene? Eller får statlige sektorinteresser fri bane til å påvirke kommunene?

Administrativt kan samordningen styrkes gjennom at de enkelte fagdepartement fremmer saker som har konsekvenser for kommunene i fellesskap med Kommunal- og Regionaldepartementet. Tilsvarende kan den politiske samordningen styrkes ved at de enkelte fagkomiteene i Stortinget som behandler saker som har konsekvenser for kommunene gjør dette i samarbeid med kommunalkomiteen. Politikere sentralt og lokalt har et felles ansvar i å klargjøre for velgerne hvem som har ansvar for hva. Kommisjonen foreslår at alt statlig reform- og utviklingsarbeid bør utrede konsekvensene for lokaldemokratiet. Representanter for kommunesektoren bør delta i disse konsekvensutredningene. Fra 2001 har staten konsultert kommunesektoren om bl.a. det kommunaløkonomiske opplegget, tunge reformer som berører kommunesektoren og resultatoppnåelse. Kommisjonen foreslår at denne konsultasjonsordningen utvikles i retning av en mer forpliktende ordning. Kommisjonen foreslår videre at prinsippet om kommunalt selvstyre grunnlovsfestes. Dette vil understreke likeverdet mellom stat og kommune og tydeliggjøre det kommunale selvstyrets betydning for den norske styreordningen.

Debatten om lokaldemokratiet har skapt et inntrykk av at det lokalpolitiske spillerommet er forsvinnende lite. Kommisjonen har lagt stor vekt på å vurdere dette spillerommet. Utredningen bidrar på dette området til å nyansere et relativt dystert bilde. Kommunenes utnytter spillerommet ulikt og det varierer mellom ulike

oppgavefelt. Spillerommet finnes og brukes. Imidlertid preges velferdspolitikken at sterkere statlig styring, blant annet gjennom økt bruk av individuell rettighetslovgivning. Kommisjonen mener at bruk av slik lovgivning innenfor kommunens ansvarsfelt bør begrenses.

Kommisjonen registrerer at det er et sterkt fokus på kommunenes rolle som tjenesteleverandører. Det er imidlertid behov for å tydeliggjøre og utvide kommunenes rolle som lokalsamfunnsutviklere. Kommunene må få økte muligheter til å ta helhetlige grep rettet mot å utvikle det lokale næringslivet og skape gode nærmiljø der trygghet og trivsel er nøkkelkomponenter. Dette vil kunne bidra til økt engasjement i lokalpolitikken. Et første skritt er å differensiere planverket slik at det kan tilpasses lokale forhold på en bedre måte enn det som er tilfellet i dag. Kommisjonen foreslår også at det settes i gang et prosjekt der kommunenes rolle som samfunnsutviklere analyseres med det mål å få økt kunnskap om hva som skal til for at denne rolle kan utvikles videre.

Økonomisk albuerom er en viktig del av det kommunale selvstyret. I dag ser det ut til å være bred politisk enighet om at det er en ubalanse i kommuneøkonomien og at balansen må gjenopprettes. For å sikre at denne situasjonen ikke forverres ytterligere i fremtiden så foreslår kommisjonen at det utvikles en ordning som kan bidra til å sikre at nye statlige reformer i kommunesektoren er tilstrekkelig finansiert. Det må være et viktig prinsipp at den som tar beslutningen om nye reformer og tiltak også plukker opp rekningen. En slik ordning kan også bidra til større reformtilbakeholdenhet fra Stortingets side på kommunenes vegne.

Kommisjonen mener at det kommunale selvstyret som prinsipp først og fremst settes på spissen i debatten om hvorvidt kommunene bør få større innflytelse over hvordan inntektene skal fremskaffes. Den begrensningen som kommunene i dag har med hensyn til å skaffe egne inntekter svekker handlefriheten lokalt og stimulerer i liten grad innbyggerne til deltakelse og aktivitet i lokalpolitikken. Kommisjonen foreslår å øke handlingsrommet knyttet til kommunens muligheter til å skaffe seg egne inntekter. En fri lokal beskatningsrett er et grunnleggende trekk ved kommunalt selvstyre. Følgelig foreslår kommisjonen at kommunene får større frihet ved at maksimalreguleringen for kommunal inntektsskatt fjernes. En slik frihet vil styrke kommunenes muligheter til å utvikle gode lokalsamfunn.